

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opinto-ohjaajakoulutus 2015-2016
Kehittämistyö
Tiina Saari

AMMATILLISEN ERITYISOPETTAJANKOULUTUKSEN JA OPINTO- OHJAAJANKOULUTUKSEN RAJAPINNOILLA

1 JOHDANTO

Tampereen ammattikorkeakoulussa voi opiskella sekä ammatilliseksi erityisopettajaksi että ammatilliseksi opinto-ohjaajaksi. Opinto-ohjaajakoulutus alkaa elokuussa 2016 ensimmäistä kertaa Tampereella. Molemmat koulutukset ovat opettajien jatkokoulutusta. Ammatillisesta erityisopettajakoulutuksesta ja opinto-ohjaajakoulutuksesta saa lisätietoa TAMKin verkkosivuilta.

Minulle tarjottiin mahdollisuutta suunnitella ammatillisessa erityisopettajakoulutuksessa ja ammatillisessa opinto-ohjaajakoulutuksessa yhteisesti toteutettavia opintoja. Olen aiemmin tehnyt kauan opettajan työtä oppilaitoksessa ja toiminut myös Ammatillisen opettajakoulutuksen ohjaavana opettajana kahden lukuvuoden ajan. Oma laaja-alaisuuteni on päteväittänyt minut tekemään tässä artikkelissa esittelyssä olevat suunnitelmat. Minulla on erityisopettajan pätevyys ja opinto-ohjaajakoulutukseni Jyväskylän ammattikorkeakoulussa valmistuu toukokuussa 2016. Olen myös psykoterapeutti ja työnohjaaja, sekä päteväitynyt työnohjaajien kouluttajaksi. Filosofian lisensiaatiksi valmistun keväällä 2016 Jyväskylän yliopistosta. Ehdotukseni sisältää kuvauksen yhteisten opintojen sisällöistä (Liite 1) ja kuvauksen AMK-ohjauskeskuksesta (Liite 2), joka toimisi oppimisympäristönä koulutettaville muun ohjausalan palvelutoiminnan ohessa. Kehittämistyöni aikana yhteistyökumppaneinani ovat toimineet Tampereen ammatillisen opettajakoulutuksen edustajat.

2 YHTEISET OPINNOT

Ehdotan koulutusten käynnistyvän yhteisillä orientoivilla opinnoilla. Käynnistysvaiheessa käytäisiin läpi erityisopettajakoulutuksen ja opinto-ohjaajakoulutuksen viitekehykset sekä koulutuksia säätelevät lait ja asetukset. Aloitusvaiheessa koulutuksen sisältöinä olisivat: Suomen koulutuspoliittiset tavoitteet, ammatillisen koulutuksen kansalliset ja kansainväliset säädökset, ohjeet ja suositukset. Koulutuksessa olisi hyvä huomioida ”Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2011-2016” (OMK 2012) ja tulevaisuuden koulutus- ja kehittämistrendit. Opiskelijoiden kanssa käytäisiin läpi myös opiskelijapalvelut koulutuksen aikana.

Seuraavaksi yhteiset opinnot koostuisivat kulttuuritietoisesta ja kansainvälistyvistä opetuksesta ja ohjauksesta. Opiskelun sisällöt rakentuisivat kulttuurisensitiivisistä ohjauksesta, kulttuurikompetenssista ohjaajan työssä, kansainvälisyyteen ohjaamista tukevista palveluista ja kotikansainvälistymisestä. Yhteistyötä voisi tehdä esim. CIMOn kanssa.

Asiakaslähtöisen ohjauksen kokonaisuus sisältäisi Erilaisten oppijoiden ohjaus - kokonaisuuden ja Elinikäinen ohjaus -kokonaisuuden. Koska lait ja kansainväliset ohjelmat vaativat yhä kirjaimellisemmin inklusiota, on siitä oltava yhteistä osaamista paljon yhteistyötä tekevien opetusalan ammattilaisten keskuudessa (Ks. Saloviita, T. 2012). Elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikkaa esitellään hyvin mm. Vuorisen ja Wattsin (2013) toimittamassa raportissa. Työelämän muutoksesta johtuen (Ks. Alasoini, T. et al. 2012, Pentikäinen, L. 2014) ohjauksen tarve lisääntyy, ja siksi elinikäistä ohjausta tulee tarkastella suhteessa työelämän muutoksiin. Tulevaisuudessa tulee ottaa entistä paremmin huomioon niin asiakkaan tarve ja heidän vaatimuksensa kuin työelämän muutoskin, kertoo Onnismaa, J. (2014) videoesityksessään. Ohjaajien osaamista tulisi edelleen tutkia ja kehittää. Urasuunnitteluvalmiuksien kehittämisen jatkuvuus olisi hyvä mahdollistua silloinkin, kun siirrytään korkea-asteelle. Kaikkia siirtymiä on mahdollista helpottaa nivelvaiheen ohjauksella.

Urasuunnitteluvalmiudet, henkilökohtainen ohjaus ja työnohjaus on esityksessäni seuraava taso yhteisissä opinnoissa. Esimerkiksi Helsingin yliopistossa toteutetaan kaikille opiskelijoille suunnattua ja opintopisteitä tuottavaa koulutusta urasuunnitteluvalmiuksista. Siellä urataitoihin liittyy itsetuntemus, vaihtoehtojen tuntemus, valinnat ja päätöksenteko sekä siirtymätaidot (CIP-malli). Opiskelijan tulee koulutuksen aikana oppia tunnistamaan oma osaamisensa ja kiinnostuksen kohteensa, jotka liittyvät hänen tavoitteisiinsa, arvoihinsa ja persoonaansa. Siksi erilaiset pedagogiset ratkaisut ja vaihtoehtoiset suoritustavat kaikissa opinnoissa ovat tärkeitä. Opiskelijan tulisi löytää vahvuutensa ja saavuttaa taitoja, joiden avulla hän voi selvitä muuttuvassa työelämässä ja siksi urataitoihin liittyy vaihtoehtojen tuntemus, joka sisältää erilaisia koulutusvaihtoehtoja, mutta myös tietoa työelämän tarpeista ja odotuksista. Urataidot sisältävät työelämän ajankohtaiset trendit ja tietoa työllisyys- ja sijoittumistiedoista. Valintojentekoa tulee saada harjoitella ja on tarpeen osata laatia itselleen erilaisia toimintasuunnitelmia. Siirtymätaitoihin liittyvät työnhakutaidot ja rahoituksen hakeminen. Tätä mallia toteutetaan Helsingin yliopiston työelämäorientaatio-opinnoissa. (Helsingin yliopisto 2014.)

Henkilökohtainen ohjaus liittyy vuorovaikutustaitoihin ja ohjaussuhteeseen. Tässä yhteydessä on hyvä selkiyttää opiskelijan omaa käyttäteoriaa ja liittää sitä tietoisesti ohjausharjoitteisiin. Työnohjaus on ohjattavan ammatillisen kasvun prosessien, oppimis-, työ- tai ongelmanratkaisuprosessien tukemista ja edistämistä siten, että ohjattavan toimijuus vahvistuu. Se on ohjattavan työn tutkimista, arviointia ja kehittämistä. Työnohjauksen voi liittää myös työhyvinvoinnin ja jaksamisen kysymyksiin. Erityisopettajat hyödyntävät paljon työnohjausta ja sen käytön toivoisi lisääntyvän myös opinto-ohjaajien työssä työn vaativuuden ja kuormittavuuden takia. Lisätietoa työnohjauksesta saa Suomen työnohjaajat ry:n verkkosivuilta.

Ehdotukseni viidennellä tasolla ammatillisen erityisopettajankoulutuksen ja ammatillisen opinto-ohjaajankoulutuksen yhteisiksi opinnoiksi sisältönä ovat moniammatillinen verkostotyö ja hyvinvoiva oppilaitos -kokonaisuudet. Moniammatillista verkostotyötä toteutetaan usein erityisopettajien ja opinto-ohjaajien kesken. On tärkeää tietää, miten se toimii ja mitä lisäarvoa voidaan sen kautta saavuttaa. Hyvinvoiva oppilaitos avautuu hienosti Hietanen-Peltolan ja Korpilahden (2015) toimittaman Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos -oppaan avulla. Oppaan kautta on saatavissa monipuolinen ja uudistettu kuva aiheesta, mutta siitä löytyy myös mm. lakisääteiset perustelut hyvinvointia edistävälle toimille eri oppilaitosmuodoissa.

Ehdotukseeni sisältyy johtamisen ja työelämäosaamisen osuudet. Työhyvinvointi koostuu Mankan et al. (2012) mukaan seuraavien osatekijöiden vaikutuksesta, jotka ovat:

organisaatio, johtaminen, työyhteisö, työ ja työntekijä itse. Työhyvinvointia tukeva työyhteisö on tavoitteellinen, rakenteeltaan joustava ja jatkuvasti kehittyvä. Lisäksi organisaatiossa tulee olla toimiva työympäristö. Johtamista voidaan kuvata osallistuvana ja kannustavana. Työyhteisön kulttuuriin kuuluu avoin vuorovaikutus ja työntekijöillä on pääomanaan hyvä työelämäosaaminen. Työssä on vaikutusmahdollisuuksia ja kannustearvona oppiminen. Työntekijän työhyvinvointi koostuu paitsi psykologisesta pääomasta, niin myös terveydestä ja fyysisestä kunnosta, joita mielestäni voi kuvata fyysisenä pääomana, ja hyvinvoinnin kannalta tärkeää on myös sosiaalinen pääoma. Viimeinen kuudes taso sisältää opinto-ohjaajan profession eli portfolion, kehittämistyön ja valinnaiset opinnot.

3 AMK-OHJAUSKESKUS - VISIO TULEVAISUUDEN PALVELUISTA KORKEA-ASTEELLA

AMK-ohjauskeskus perustuu JAMK opinto-ohjaajakoulutuksessa keväällä 2016 saamaani ideaan. Koulutuksessa toteutui James P. Sampson Jr:n ja Jukka Lerkkasen luento, jonka sisältönä kuvattiin USA:n ohjauskeskusmallia CIP-malliin perustuen.

AMK-ohjauskeskus on ehdotukseni mukaan tieto, neuvonta ja ohjauspalveluita sekä koulutuspalveluita tuottava keskus. TNO-palveluihin sisältyy seuraavat palvelut: Hakijapalvelut, itseohjaus(tila), kevyesti tuettu ohjaus, ryhmäohjaus, henkilökohtainen ohjaus sekä ohjaustarpeiden arviointi ja seuranta. Palveluiden tuottajina toimivat ammatilliset opinto-ohjaajat, ammatilliset erityisopettajat, sosiaaliohjaaja, työnohjaajat, tutkijat ja toimihenkilöt. Siellä on saatavilla erityispedagogisia palveluita, kuten oppimisvalmiuksien ohjausta ja luki-testausta, sosiaaliohjaajan palvelut erityisesti kv-opiskelijoille ja työnohjaajan palvelut opiskelijoille. Työnohjauksen tarkoituksena on opiskelun aikaisen työn tutkiminen ja opinnallistaminen. Keskuksessa mahdollistuu moniammatillinen työ ja siellä toteutuu ammatillinen tiimiosaaminen. Opinto-ohjaajien palvelut voisivat olla keskitetysti ohjauskeskuksessa, mutta ohjausta opiskelijoille voisi toteutua myös lähipalveluna.

Keskus tarjoaa myös koulutuspalveluita, kuten oppimistaito- ja valmennusta, urasuunnittelutaitojen opetusta sekä persoonallisuuden, ammatti-identiteetin, ammatillisen kasvun ja kehityksen ohjausta ja seuranta koko opiskelun ajan. Ohjauskeskus voisi olla nimeltään myös Oppimisen tukipalvelut. Tällä hetkellä korkeakoulutettujen uraseuranta jo uudistuu, sillä yliopistot ja ammattikorkeakoulut kehittävät uraseurannan sisältöjä ja toteutusta sekä tehostavat työllistymistiedon käyttöä. Kehittämistyötä tehdään kolmessa hankkeessa: AMKista uralle!, LATUA ja Töissä.fi. Lisätietoa osoitteesta: (<http://uraseurannat.wordpress.tamk.fi/>).

Toiminnassa oleva keskus, Pirkanmaan ammatillinen erityisopetuksen koordinaatiokeskus eli PAEK on perustettu jo 2009 Opetushallitukselta saadun hankerahoituksen avulla. Toimintaa ylläpitäviin sopimuskumppaneihin kuuluvat Tampereen ammattiopisto, Pirkanmaan koulutuskonserni-kuntayhtymä, Tampereen palvelualan ammattiopisto, Tampereen aikuiskoulutuskeskus, Ammattiopisto Luovi, Kiipulan ammattiopisto, Aitoon koulutuskeskus ja Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus. Lisäksi PAEKilla on kumppanuussopimukset sekä Silta-Valmennusyhdistyksen että Tampereen ammatillisen opettajankoulutuksen kanssa. Toiminnan tavoitteena on alueella toimivien koulutusten järjestäjien yhteistoiminnan vahvistaminen sekä koulutustarjonnan koonti ja siitä tiedottaminen. Yhteistoiminnan kautta voidaan taata joustavat opintopolut kaikenlaisille oppijoille ja lisäksi tavoitteena on olla mukana jalkauttamassa erityisen tuen järjestämisen alueellista strategiaa Pirkanmaalla. Päätehtäviin kuuluvat myös ennakointityön

tuottaminen, koulutuksen alueelliseen työnjakoon liittyvät asiat sekä tiedon tuottaminen työllistymisen tueksi. (Burns, E. 2015.) Ilman opiskelupaikkaa? Polkuja yhteishaun jälkeen Pirkanmaalla 2016 -opas on juuri julkaistu osoitteessa (<http://ammattipolku.fi/ajankohtaista/502-opas2016>).

Kehittämistyöni on ollut hyvin mielenkiintoinen yhteistyöprojekti. Hyvän yhteistyön kautta on syntynyt merkittävää vuorovaikutusta, asioita eteenpäin vieviä dialogeja ja mahdollisuus kehittää uusia malleja, jotka palvelisivat moniammatillisesti opiskelemaan pyrkiviä henkilöitä, AMK-opiskelijoita ja täydennys- ja jatkokoulutettavia kuten ammatillisia opettajaopiskelijoita entistä paremmin.

Lähteet

Alasoini, T., Järvensivu, A. & Mäkitalo, J. 2012. Suomen työelämä vuonna 2030. Miten ja miksi se on toisennäköinen kuin tällä hetkellä. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. TEM raportteja 14/2012. Viitattu 18.1.2016. <https://www.facebook.com/KeskiSuomiEnnakoi/posts/479941635349538>

Burns, E. 2015. Pirkanmaan ammatillisten koulutusten järjestäjien voimavarat entistä tehokkaammin käyttöön. Erityisopettaja.fi -verkkojulkaisu. Jyväskylä: Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu. Viitattu 3.5.2015. <http://erityisopettaja.fi/pirkanmaan-ammattillisten-koulutusten-jarjestajien-voimavarat-entista-tehokkaammin-kayttoon>

Helsingin yliopisto 2014. Opetus- ja opintopalvelut/urapalvelut. Viitattu 17.1.2016. <http://www.helsinki.fi/opetuksen-toimiala/oopa-vuosikertomus-2014/palveluyksikot/urapalvelut.html>

Hietanen-Peltola, M. & Korpilahti, U. (toim.) 2015. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Manka, M-L, Heikkilä-Tammi, K. & Vauhkonen, A. 2012. Työhyvinvointi ja tuloksellisuus. Henkilöstön arvoa kuvaavat tunnusluvut johtamisen tukena kunnissa. Tampere: Tampereen yliopisto. Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos.

Onnismä, J. 2014. Ohjauksen tulevaisuus Suomessa. Viitattu 4.3.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=LR6vaXklZqs>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. CIMO - Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön asiantuntija. Viitattu 3.5.2016. <http://www.cimo.fi/etusivu>

Pentikäinen, L. (toim.) 2014. Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 30/2014. Viitattu 8.3.2016 https://www.tem.fi/files/40889/30_2014_TEM_katsaus_suomalaisen_tyon_tulevaisuuteen_25082014.pdf

Saloviita, T. 2012. Inkluisio eli ”osallistava kasvatus”. Viitattu 13.4.2016. <http://users.jyu.fi/~saloviit/tutkimus/inclusion.html>.

Suomen työnohjaajat ry. Viitattu 13.4.2016. <http://www.suomentyonohjaajat.fi/>

Tampereen ammattikorkeakoulu. Ammatilliset opettajankoulutukset. Ammatillinen erityisopettajankoulutus. Viitattu 3.5.2016. <http://www.tamk.fi/web/tamk/erityisopettajankoulutus>

Tampereen ammattikorkeakoulu. Ammatilliset opettajankoulutukset. Ammatillinen opinto-ohjaajankoulutus. Viitattu 3.5.2016. <http://www.tamk.fi/opinto-ohjaajankoulutus>

Vuorinen, R. & Watts, A.G. 2013. Elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikka: Eurooppalaisia lähtökohtia kansalliselle kehittämistyölle. ELGPN Tools No. 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Liitteet

I

TASO VI YHTEISET KOULUTUKSEN PÄÄTTÄVÄT OPINNOT: OPINTO-OHJAAJAN JA AMMATILLISEN ERITYISOPETTAJAN PROFESSIO: PORTFOLIO - OHJAUksen/ERITYISOPETUKSEN KEHITTÄMINEN - VALINNAISET OPINNOT		
Taso V Verkosto-osaaminen Opinto-ohjaaja asiantuntijana	Moniammatillinen verkostotyö Hyvinvoiva oppilaitos Johtaminen ja työelämäosaaminen	Verkosto-osaaminen Ammatillinen erityisopettaja asiantuntijana
Taso IV Opinto-ohjaajana oppilaitoksessa	Urasuunnitteluvalmiudet Henkilökohtainen ohjaus Työnohjaus	Ammatillisena erityisopettajana oppilaitoksessa
Taso III Ohjauspalveluiden järjestäminen	Asiakaslähtöinen ohjaus: Erialaisten oppijoiden ohjaus Elinikäinen ohjaus ja muuttuva työelämä	Erityisen tuen järjestäminen
Taso II Opinto-ohjauksen lähtökohdat OPINTO-OHJAAJAN OPINNOT	Kulttuuritietoinen ja kansainvälistyvä opetus- ja ohjaus YHTEISET OPINNOT	Ammatillisen erityisopetuksen lähtökohdat AMMATILLISEN ERITYISOPETTAJAN OPINNOT
Taso I Yhteiset orientoivat opinnot: Opinto-ohjaajakoulutuksen ja erityisopettajakoulutuksen viitekehykset Opinto-ohjaajan- ja erityisopettajakoulutusta säätelevät lait ja asetukset Suomen koulutuspoliittiset tavoitteet Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2011-2016 (OKM 2012) Ammatillisen koulutuksen kansalliset ja kansainväliset säädökset, ohjeet ja suositukset Opiskelijapalvelut koulutuksen aikana: ITC, kirjastopalvelut ja muut palvelut		

© Tiina Saari 2016

II

AMK-OHJAUSKESKUS TIETO, NEUVONTA JA OHJAUSPALVELUT KOULUTUSPALVELUT	
TNO-PALVELUT A. Hakijapalvelut B. Itseohjaus(tila) C. Kevyesti tuettu ohjaus D. Ryhmäohjaus E. Henkilökohtainen ohjaus F. Ohjaustarpeiden arviointi ja seuranta Palveluiden tuottajat: Ammatilliset opinto-ohjaajat, amatilliset erityisopettajat, sosiaalihoaja ja työnohjaajat, muut tutkijat ja toimihenkilöt	KOULUTUSPALVELUT 1. Oppimisen ohjaus SPARRIS oppimistaitovalmennus 2. Uravalinnan ohjaus - Urasuunnittelutaitojen opetus/ valmennus 3. Persoonallisuuden, ammatti- identiteetin, ammatillisen kasvun ja kehityksen ohjaus

© Tiina Saari 2016